

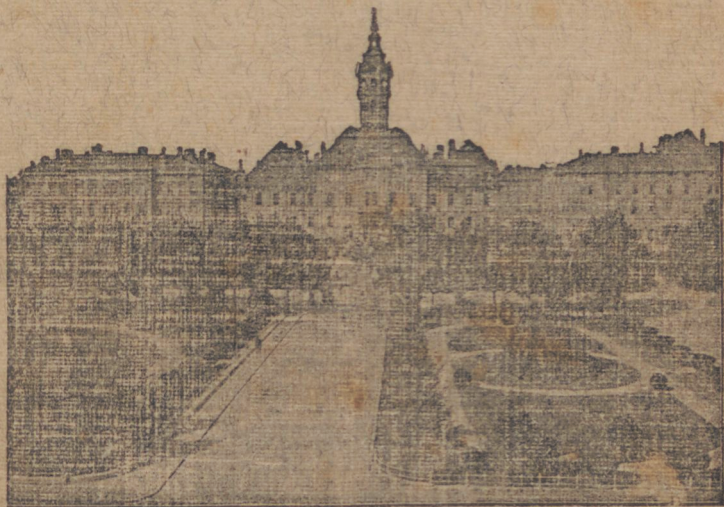
47638

SZEGED

ÁRVIZ KATASZTRÓFÁJA

1879 MÁRCIUS 12

Irta: ÖZV. SZABÓNÉ MOZGAY LILLA

ÁRA 30 KORONA

SZEGED ÁRVIZ KATASZTRÓFÁJA

1879

MÁRCIUS 12

IRTA:

ÖZV. SZABÓNÉ MOZGAY LILLA

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000895973

47638.

1879. Március 12.

Visszaemlékezés az 1879. évben történt árviz katasztrófa, negyvenkettedik évfordulójára.

Elfogul a szívem a visszaemlékezés fájó érzésétől, amidőn ez évszámot, az örökké felejtethetetlen március 12-ét leirom.

Utolsó napja volt ez Szeged népének! Utolsó napja abban az esztendőben. Alig éltünk át a beköszöntött 1879-ik esztendőből két hónapot, a március hónap beköszöntője volt nekünk az év utolsó hónapja és március 11-ke az lett az év utolsó napja!

Ez a borzasztó nap március 12.-ke, amelynek virradása a végpusztulást hozta szülővárosunkra — Szegedre.!

Az évforduló alkalmával, fel-fel ujjul bennem a rémes éjszaka átvirrasztása. A félelemmel, borzalommal átélt éjjel visszaemlékezése.

Ilyenkor könnyel telik meg a szemem. Istenhez száll sóhajom! Imában találom a megnyugvást, a visszaemlékezés nehéz perceiben!

1879—1921. Ez évszámok külömbözetre negyvenkét év leforgását jelzik. Tehát az 1921. év beköszöntője, negyvenkettedik évfordulója, az árviz nagy katasztrófájának.

A Tisza, ez a mi szőke folyónk Mármarosból ered és Titelnél ömlik a Dunába. Ezért nevezzük mi egyetlen magyar folyónknak. Csendes kanyargó vizével évszázadokon keresztül országunknak hasznos, áldást nyújtó

folyója volt. Olykor meg-megáradt a folyó, az árteret ellepte és a közelében levő faluk lapályosabb részét elöntötte.

Rövid ideig tartó árvizével, nagyobb-kisebb károkat okozott.

De ilyen világhírű borzalommal telt pusztítására, amely számtalan emberáldozatot is követelt, régi öregjeink sem emlékeznek.

Dédapáink, nagyapáink, sok veszedelemről szóló igaz meséket hagytak örökségben a számunkra.

De a Tisza folyó ilyen borzalmas cselekedetéről, meséjük sohasem szólt.

Most azonban az egyszer, ő akart a mesék halhatatlan örök szárnyára jutni. El is jutott, szörnyű munkájával, az örök igaz mesék birodalmába.

*

1879-ben erős hideg tél volt.

Már az elmúlt 1878. év utolsó hónapjában, decemberben is kemény hideg volt. Ugyannyira, hogy 24-én, karácsony tájékán a Tisza vize vastag jéggel volt borítva. A magas vizállást szemlélve, borzalmasan hatott reánk. Ugy a december hónapban beállott áradás is, amely rohamosan növekedett.

A jéglepellet borított folyó, folyton növekedő áradás következtében, itt-ott felszakadt és január 5—6-ika körül megindultak a vastaggá fagyott óriási jégtáblák. Ide-oda örvényelve kavarodtak a zajlás következtében, össze-össze ütközve, valami vészes hangokat hallattak a jégtáblák rejtélyes nagy munkájuk között.

Mi, kik szemlélői voltunk e látványnak, félelemserű borzongás futott át rajtunk, látva a Tisza feláradt felületén a jégzajlás vészjósló munkáját.

Ami január 12. és 14.-ke körül elénk tárult! Jégtorlaszok képződtek, mint egy-egy jéghegy, mely szilárdra összetömörülve állt a feláradt folyam hátán. Eközben

a folytonos áradás is tartott, úgy hogy, már akkor veszély fenyegette városunkat.

A veszély elhárítására január közepén dinamit-robbantásokat alkalmaztak, hogy az ijesztő mérvben felmagasodott jégtorlaszokat szétoszlassák és így a jég meginduljon. A robbantás sikerrel járt, a jég megindult és apadás állott be, ami ugyan rövid ideig tartott és igen kis méretű volt.

Februárban ismét áradás állott be, ugyanyira, hogy 26—27-én meghaladta a víz magassága a huszonhárom lábat.

Csodájára jártunk nézni a felduzzadt folyó áradását, félve tekintgettünk haragos hullámaira, amely szép szőke vizét az áradás következtében egészen átváltoztatta. Zavaros, piszkos hullámaival mindjobban terjedt medrében fölfelé, ki-ki csapkodva a partra, mintha már akkor el akarta volna nyelni az alföld nagy magyar városát: Szegedet.

A város előljárósága látva a nagy veszedelmet, vízvédelmi bizottsággá alakul. Éjjel nappal azon tanácskoztak, hogy mitévők legyenek az ijesztő nagy veszéllyel szemben.

A Tisza folytonos és rohamos áradása következtében, március elsején meghaladta a 24 lábnyi magasságot, ez már mindenkit a legnagyobb aggodalomba ejtett.

Az áldott emlékü Pálfi Ferenc, Szeged városának polgármestere és Taschler József főkapitány, mint a város tisztikarának fejei, állottak a vízvédelmi bizottság élén. Nagy aggodalommal, de mindvégig kitartó erővel intézkedtek a város megmentése érdekében.

Elősorban a város polgárságának tudomására adták Szeged város nagy veszedelmét, kérve a város polgárságát, nyujtson segédkezet a városunkat fenyegető árvíz-veszély ellen. Plakátokon és dobszó kíséretével lett ez kihirdetve. Ugyancsak akkor a lakosság is fel lett

szólítva, hogy aki csak teheti, menjen segíteni a mentési munkálatokhoz.

A felszólítás nyomban eredménnyel járt.

A városnak apraja-nagyja, aki csak ásót kapát birt fogni, talicskát tolni, csoportosan jelentkeztek a városháza előtt. Sőt asszonyok, leányok is jelentkeztek a védtöltési munkálatokhoz.

Hogy a munkaerő még több legyen, a vízvédelmi bizottság százával fogadta fel a vidéki munkás embereket, kiket jó napszámmal kellett fizetni, mert a kitartó, nehéz munkát éjjel-nappal kellett végezniök.

Az iparosok közül is már akkor igen sokan kimentek a védtöltésre, hogy részt vehessenek a város védelmében és korán reggeltől késő estig, a munkások között mint felügyelők szorgoskodtak.

Mozgósítva lett a katonaság is, mint háborus időben, tartva attól, hogy az ellenség betör a városba.

Pulc altábornagy vezénylete alatt több mint ezer ember, közösök és honvédek a városi polgársággal egyesülve fáradhatatlan erővel dolgoztak a védelmi munkálatoknál.

*

A válságos március hónap elérkeztével rendkívül gyorsan haladt az idő a katasztrófa felé.

A végzetessé vált hónap időjárása is kedvezőtlenül köszöntött be. Többnyire hideg szeles idők voltak, ami bizony nagyon megnehezítette a védelmi munkálatokat, mert csipős, hideg szélről átfázva, megdermedt kézzel kellett a város védelmében állóknak éjjel-nappal a töltés megerősítésén dolgozni. E kitartó erőt a Tisza vizének borzasztóan feláradt látványa nyújtotta, amelynek áradata már akkor majd-majd tarthatatlanná tette a helyzetet.

Március 3-ikán a Tisza vizállása közel ált a 25 lábhoz.

A vízvédelmi bizottság újabb rendelkezése folytán az iskolákban az előadások be lettek szüntetve, csak úgy a

színházban a színelőadások is. Ettől az időtől fogva a korcsmákat és egyéb mulatóhelyeket, csak éjjeli tizenegy óráig volt szabad nyitva tartani.

A fegyenceket a városból, biztosabb helyre szállították.

A veszély nagysága miatt, sürgős intézkedés folytán mentő készülékekkel lett ellátva a város. A város belterületét hidász katonák szállották meg. A mélyebben fekvő utcákban egy-egy ponton lett elhelyezve, minden egyes ponton mellé két hidász katona lett kirendelve.

Ezeknek a katonáknak a kirendelt helyen szigorú posztot kellett állni, hogy a végveszély bekövetkezőkor azonnal a mentési munkálatokhoz lássanak.

Ujabb hirdetéssel adták tudomására a város lakosságának, hogy a városnak magasabb részein fekvő magánépületei, ugymint: városi bérház, reáliskola, gimnázium s még több ilyen alkalmas épület a netalán bekövetkező árvíz katasztrófa idejekor a menekülők részére nyitva fognak állni.

A Tisza folyón közvetlen városunk mellett egyik hajó a másikat érte, hogy a veszély idejekor itt is menekülő-helyre találjanak az árvíz-sujtottak. Még vasuti kocsik is voltak készenlétben fenntartva, hogy annál több menekülő-hely legyen a hajléktalanok részére.

Március 5-én, jókor reggel újabb dobpergés hívta össze a lakosságot. Ekkor ki lett hirdetve, hogy ha a percsorai töltés vonalán szakadás történik, úgy azt vészlövésekkel fogják tudtára adni a város lakosainak. Ennek a töltésnek az elszakadásától városunk végveszedelme sokban függött. A percsorai töltés még jóval a város külterületénél, Petresnél huzódott el, amely Szeged-percsorai társulat Tisza-szabályozási töltése volt és egy pár évvel az árvíz előtt építették, ezért erős jókarban lévőknek hitték. Mig ez állt és benne bizodalom volt, mindaddig egy kis reménység fűződött a veszély elhárításához. Mig ellenben az ujjonon emelt védtöltése

Szegednek friss hantolása munka volt, bármennyire igyekeztek is a furkolással tömörre, szilárdra alkotni, ez az idő rövidsége folytán lehetetlen volt. Így tehát ez elleni megbízhatóság kétséggel párosult volt.

Ezek után a március 5-én kihirdetett figyelmeztetés, a percsorai töltést érdeklőleg óriási hatással volt a város lakosaira. Mintha már az ágyu vészajtó dörögését hallotuk volna, olyan félelem csüggedés fogta el mindnyájunk lelkét.

Ettől az időtől fogva reménységünk, hogy a város megmenthető lesz, sokkal alább szállott.

A nyomasztó félelem, csüggedés mind nagyobb erőt vett rajtunk, éreztük a katasztrófa előjelének a közelségét, ami hamarosan be is következett, mert március 6-án virradóra több taracklövés jelezte a percsorai töltés elszakadását.

Most már még egyszer egy utolsó hirdetéssel tudtul lett adva a város lakosainak a végveszedelem.

Dobszó által lett kihirdetve, ha bekövetkezik a város katasztrófája, úgy három egymásutáni taracklövés fogja hirdetni azt.

A percsorai töltés elszakadásával az emberi tudományt és meggyőződést is megdöbbentő nagy csalódás érte.

Az ellemek borzalmas nagy munkája megmutatta, hogy hiába minden emberi erő, tudomány az ő kifürkészhetetlen ítélete ellen.

A végzet Isten kezében van.

*

Tehát március 6-ikától az áradat rohamosan közeledett városunk felé.

A petresi szakadásnál beömlő víz a sövényházi és percsorai töltések közt levő nagy térséget elborította. 6-án estefelé már annyira előrenyomult az áradat, hogy az alföldi vasutól északnyugatra fekvő földeket is elöntötte.

Ugyancsak 6-án éjjel az alföldi vasut töltését is

áthágta és a szilléri töltéstől nyugatra fekvő egész területet elborította s Szeged szomszédságában levő két virágzó községet, Algyőt és Tápét elöntötte az árvíz.

Szegény szorgalmas faluk népe, már akkor hajléktalanná lett. Bemenekültek Szegedre, holott itt sem voltak velünk együtt biztonságban.

Amidőn az alföldi vasut töltésén is tul ment az áradat, be kellett szüntetni a vasuti közlekedést.

Március 8-án Tápé és Szeged közt levő töltést átvágták, hogy a Tisza veszélyes áradását csökkentsék. De ez már mind hiába volt, mert a földagadt áradat az osztrák államvasut töltésére is átlépett, bezudult Dorozsma alá, ennek lapályosabb részét elöntötte és így itt is nagy pusztítást vitt véghez.

Ekkor már az alföldi vasut anyatöltésére is átcsapkodtak az áradat hullámai.

Itt már a végveszedelem borzalmas nagysága előtt állt Szeged. Még egy töltés védte, a nyulgát, ettől függött a város léte, vagy pusztulása. Bent a városban most már megszűnt minden munkálkodás, kereskedelem, ipar, minden szünetelt. Szóval a városi élet fentartásához minden oldalról megszűnt működni a lüktető erő.

Most már csak egy gondolat uralt mindenkit, egy jelmondat volt mindenki ajkán: menteni a várost.

Az utolsó reményszálak, amelyek az ujonan emelt nyulgáthoz fűződtek, adott mindenki kezébe eszközt a védelem munkájához. Teljes erővel lázasan, ugyyszólván élet-halál küzdelemmel folyt a munka ezen az egyedül álló védőtöltésen.

A borzalmas veszély közeldése a város belvilágát is végkép átváltoztatta.

Március ötödikén jött Szegedre Lukács György belügyminiszteri tanácsos, mint kormánybiztos s azonnal a védekezés színhelyére hajtattott, ahol a munkálatok helyes irányát jóváhagyta. Meggyőződven a nagy veszedelemről, több szükséges intézkedést foganatosított.

Három hónapi időtartamra kihirdette a statáriumot, amit ugyan egy esetben sem alkalmaztak, mert nem volt rá szükség.

Katonai őrzőjáratot rendelt éjjelre a város utcáiba. A bakter megszűnt létezni. Ez a mi éjjeli őrünk volt, akit bakter néven szólítottunk. A bakter személyében volt a teljes bizodalom, több utcára szóló éjjeli őrsegre.

Többnyire csakis szegedi ember kezébe lett ez a bizalmi állás adva, becsülettel meg is feleltek a bőljük helyezett bizalomnak.

Külömben is meglett koru emberek vállalkoztak erre az állásra, akikben a megbízhatóság már koruknál fogva is teljes lehetett. Éjjeli fegyverül nem igen használtak egyebet, mint egy bunkós botot, mert a bot sujtós használatát is igen ritka esetben kellett igénybe venni. Még egy kis éjjeli lámpa képezte a bakter minden készülékét hivatása teljesítésében. No meg a kis makra pipa is, ez elmaradhatatlan volt, amely az éjjeli álmom lüzésében igen jó szolgálatot tett. Nyáron át könnyű köpeny, télen jó hosszú suba és meleg magyar sapka képezte felső öltözküket.

Éberségét Istent dicsérő nevével adta tudtul a város álomban szendergő lakosainak a bakter.

Olyan jóleső hatással volt, ha éjjeli álmunkat valami rossz álmom vagy bármi más megzavarta és ezáltal felijedtünk: eközben hallottuk a mi bakterunk Istent dicsérő szavát, ami az idő változó óráiban a következőképen szólt:

Tizenegyet ütött már az óra,
Dicsértessék egek ura.

Az Istent dicsérő igével kimondott órák változása szinte olyan szent ének melódiájaként hangzott.

Amit egy-egy utcahosszban háromszor sőt négyszer is hallatott a bakter, hogy így többen is meggyőződhessenek az ő éberségéről.

Eközben ha üzletek előtt elhaladt, mindig figyel-
mesebb lett, meg-megált egy kicsit hallgatozni. Az üzle-
tek ajtó zárát megvizsgálta, hogy rendben van-e. nincs-e
valami feltűnő változás a záron, ami arra következtetne
hogy valaki behatolt az üzletbe. Ezért a gondos, éber
figyelemért az üzlettulajdonosok nagyon hálásak voltak
a bakter iránt, az új év beköszöntésekor jó borralalóban
részesítették, mire ők az elmúlt év leforgása alatt mélt-
ón meg is szolgáltak.

Hogy visszatérjek folytatólag a percsorai töltés
elszakadásához, ami március 6-án virradóra történt,
ettől a naptól nem volt többé egy nyugalmas éjszakánk
sem. A kétségbeejtő rettegés legnagyobb foka vett erőt
mindenkin. Többen már ekkor elhagyták a várost, igye-
keztvén biztos helyre menekülni.

A közelben levő városok Vásárhely, Szabadka,
Csongrád kinek hol rokona vagy jó barátja volt, nyui-
tott menhelyet az árvíz ellen. Sőt a közeli falukban is
Kistelek, Horgos, Szőreg Bánátban itt mindenütt sok
szegedi menekülő volt.

Át a Tiszán Ujszeged is benépesült menekülőkkel.
Azonban sok számban voltak, kik az utolsó perzig ki-
tartottak a veszéllyel szemben, még akkor sem mene-
kültek, mikor már tudva volt, hogy a katasztrófa elke-
rülhetetlen. Hiába volt minden kísértés, biztatás, sokkal
szemben.

A törhetetlen ragaszkodás, a szeretett, amely az
édes otthonhoz kapcsolta őket, nem birt elszakadni,
nem birtak elválni attól. Fájdalmas könyhullajtások kö-
zött szabadkoztak a veszély nagyságával szemben, hogy
ők azért a hajlékukat elhagyják. Inkább itt vesszünk el
mi is, ha már mindenünk elpusztul. Ez volt a határo-
zott felelet. Azonban tulnyomó része a lakosságnak, kü-
lönösen akik a város lapályosabb részein laktak és az
épület is, amelyben az otthon vert tanya megbizhatatlan
volt, ezek bizony bármily nehéz, szívtépő érzéssel, sirva,

jajgatva a közelgő veszély előtt, egész nap pakoltak, hurcolkodtak.

A Belváros, amelyet Szeged népe Palánk néven ismert és szólitott, a város legmagasabb fekvésű része volt. Ide hurcolkodott a menekülők nagyobb része, kik a várost el nem hagyták. Mindenkinek volt itt ismerőse, aki jó akarólag adott helyett az ő nála kevésbé biztonságban lévőknek. Itt a házak padlásai és egyéb mellék-helyiségei megteltek mindenféle menthető tárgyakkal. Ágynemű, ruhanemű batyukba kötözve egymás tetejére volt felhalmozva.

Ennek a városrésznek a külterülete az ugynevezett külpalánk már sokkal mélyebb fekvésű volt, itt sokkal kevesebb biztonságban voltak a lakók, úgy, hogy innen is sokan elmenekültek.

Szeged négy részre osztott területe képezte a város egészét. Belváros, Rókus, Felsőváros és Alsóváros, ugyszólván mindegyik városrésznek voltak lapályosabb részei. Azonban kivételesen rókus és alsóváros részen voltak a legtöbb mély utcák. E két városrészben volt a legnagyobb veszedelemre kilátás, amennyiben ha az árviz előnti a várost, a kiszámított áradat magasságához képest itt öles, sőt másfél öles árvizet jósoltak. Ugy hogy az itt levő épületeket teljesen ellepi az áradat és romba dönti.

A katasztrófa előtt egy pár nappal a zord, hideg szeles idők után, egy enyhe tavaszias nap virradt reánk. Ismételhetem, hogy egy tavaszias nap virradt reánk, mert a következő még hátra lévő márciusi napokat a felujult hideg szelek uralták.

Alsóváros mélyebben fekvő utcájában lakott egy rokonunk, biztatni mentem őket, hogy pakoljanak és jöjjenek hozzánk, mert a katasztrófa közeleg.

Mielőtt hazatértem volna rokonommal, a városrész mélyebb fekvő utcáiban egy kis sétát tettünk. Szomorú hangulattal telt séta volt ez nagyon.

Hiába érintett a tavaszi napsugár melege, az a megrendítő látvány, amiben részünk volt, valami kellemetlen borzongásszerű érzéssel fogott el bennünket, amidőn egyik utcából a másikba haladva, minden negyedik-ötödik háznál láttunk csak életjelt. Kihalt volt már akkor ennek a városrésznek egy-egy utcája, a kapu bezárva, becsukva vagy egészen tárva-nyitva volt. Meg-megálltunk egy ilyen üres ház előtt, szívünk elszorul, borzalmas gondolatok fogtak el bennünket, hogy elűzzük e kellemetlen érzést és gondolatot, sietve mentünk tovább és szinte örültünk, ha ismét egy olyan ház elé értünk, amelynek lakói még benépesítették az otthon falait. Itt a borzalom helyett valami melegség szállta meg lelkünket és jobb gondolatok foglalkoztat-
tak bennünket.

Rokonokkal, kivel a sétát tettük, megerősíteni igyekeztünk egymást egy pár ellentétes szóval a látottak fölött. Így haladtunk tovább, de alig szállta meg lelkünket egy kis meleg érzés, csak ismét látni kellett, amint kifordult a ház udvarából a felpakolt, a felbattyuzott kocsí, utána ment a család; bizonyosan valami közeli helyre menekültek. Vissza-vissza nézett az aszszony, ki egy kis gyermeket is vitt a karján és láttam, amint könnyes szemeit törülgette. A mi szemünk is könnyel telt meg, nem tudtunk szólni egymáshoz egy szót sem, léptünket meggyorsítva siettünk hazafelé.

Még egy utcakanyarulatnál csak meg kellett állnunk, nagy puffogást, dörömbölést hallottunk, a sárok után a második házból jött a lárma. Arra tartottunk, a nagykapu mindkét szárnya nyitva volt. Népes volt az udvar, folyt a munka lázasan. Nagy fenyőket, egy öles, másfélöles hosszúakat ástak le az udvarba, amely jó tágas volt, a kellő közepében. Megálltunk, hogy megtudjuk, vajjon mi célja van a magas fenyők le-erősítésének. Nagy rakás deszka is volt már készenlétben az építkezéshez. Három magas fenyő már állt is

szilárdan, a negyedik fenyő helyett a nagy eperfa, amely az udvarnak valóságos disze volt, lett kiszemelve, már fűrészelték is egypár évtizedes vastag ágat, hogy törzséhez jobban hozzáférhessenek.

Nagy munka volt ez s megkérdeztük, mi akar ebből lenni.

Egy öreg ember, ki közel volt a hetvenedik évéhez, a legszorgalmasabban dolgozott és rendelkezett, hogy sikerüljön a módja az építkezésnek.

Bácsika, — szólítottam meg, — mi készül itt? Rám nézett, közben törülgette homlokát, amely a nehéz munkától verejtéket gyöngyözött. — Védeközünk, lelköm kisasszony, — mondá felém fordulva.

Hogy-hogy? — kértem tovább. — Hát csak úgy, hogy nem bizok a házamban, hogy möggbirja-e az árvizet, aztán ezökön a fenyőszálakon, amelyekre dészakákat erősítünk, lösz a mönedékhelyünk, ha gyün az árviz.

— Ami bizonyos, mer az mán e nem kerül, — mondja szomoruan.

Ilyen menedékhelyet a város több lapályos részén készítettek. Az öreg meggyőző szavaira a csüggedés újabb erőt vett rajtunk, szomorú, lehangolt volt az utunk hazafelé.

Hazaérve, otthon sem várt semmi biztató a veszélyre nézve. Jó szüleim háza, amely az Iskola-utcán állt, telve volt menekülőkkel. Minden legkisebb hely el volt foglalva batyukkal, mindenféle menthető tárgyakkal. A rokonságon kívül ismerős családokkal, gyermekekkel, kiknek mosolygó arcuk réveteg tekintetűvé vált, szokatlan volt a helyzet nekik, amelybe a kényszerűség üzte szülőikkel együtt. A családi hajlék, az otthon melegítő tüzhelyének nélkülözése rideg, félelmes magatartást kölcsönzött mindannyiunknak. Hozzájárult a folytonos rettegés, amely kétségbeejtő gondolatokba üzött a bizonytalan jövő felé, melyet a katasztrófa bekövetkezése szülni fog.

A katasztrófa napja.

Elérkezett a végzetes nap : március 11., az izgalmas napok legizgalmasabbika. Hideg, szeles idővel köszöntött be.

A reggeli üdvözlét helyett mindenki e szóval üdvözölte a másikat: Megvirradt, hála Isten, katasztrófa nélkül. De mit hoz a mai nap, megéljük-e a reggelt veszedelem nélkül? Nincs kilátás rá, — volt a felelet egyiktől is, másiktól is.

Nyughatatlan jövés-menés, hurcolkodás az egész városban, nem volt utca, ahol hurcolkodás ne lett volna, nem volt ház, ahol pakolással ne lettek volna elfoglalva.

Házunkba kora reggeltől késő estig menekülők érkeztek, alig volt már hely a mi számunkra, mert jó szüleim mindenkinek készséggel adtak helyet. Siráncozással, jajveszékeléssel volt mindenki. Menthetetlenek vagyunk, — ez volt mindenkinek ajkán. Hozzájárult a reménytelenséghez az idő fenyegető zordsága is, amennyiben a reggeli szél, amely még akkor enyhén fújt, később mindjobban zugott városunk felett, úgyannyira, hogy egész viharra nőtte ki magát.

Lázás sietséggel pakoltunk mi is. Áldott emlékű jó apám meghagyta, amint reggel hazulról kiment a védgáthoz, hol ő a munkások felügyelője és biztatója volt, hogy minden értékes holmit pakoljunk be, hogy készenlétben legyünk.

Előre gondoskodott arról is, hogy házunkat egy szakértő építésszel megvizsgáltassa s a megvizsgálás után kitént, hogy elég szilárd és jó anyagból van építve

és a bekövetkező katasztrófát kibírja. Sőt az is ki lett mérve, hogy a katasztrófa bekövetkezésekor ebben a mi utcánkban az árvíznek legnagyobb magassága csak egy vagy két láb lesz.

De mindennek dacára jó Apám, mesze kiterjedő gondossággal biztonságban akart bennünket tudni és már a jövőről is gondoskodott, mert áldott jó lelke mindaddig nem nyugodott.

Pakoltunk tehát, hogy mindennel készen legyünk mire hazaérkezik a védgátról. Délben nem jött haza, amióta a percsorai töltés elszakadt, mert attól fogva szülővárosunk veszedelme nagy lett.

Kinek csak egészsége engedte, kora reggeltől késő estig, sőt a fiatalabb erők, éjjel is kint őrködtek.

Kevés férfi volt a váltságos időben a városban, többnyire asszonyok, leányok, gyermekek voltunk otthon, mert bizony abban az időben még egy 15—16 éves leány gyermek-számba ment.

Elérkezett az este. Lakásunk már ekkor teljesen át volt változva. A szekrényekből ládába és bőröndökbe volt minden bepakolva. Utra készen vártunk, egy bizonytalan jövő felé, amelynek útját a bekövetkező veszély fogja elénk tárni.

Este hét óra. Imára szól az estharang. Összegyűlt a ház népe, mindannyian szorongó szívvel, nyomasztó lelki érzéssel kulcsoltuk imára kezünket. Zokogás, fuldoklás vegyült az imába s közben fájoan hangzott az esti harang kongása.

A szél, amely már reggel óta fujt, valóságos orkánná nőtte ki magát.

Mintha ezer és ezer ördög sipolt volna a levegőben, a viharral harcra kelve ellenünk s jelezték a veszélyt.

E közé vegyült az állatok bőgése, tehén, borju, mindenféle fajtából, amint hajtották őket a menedék-helyre, Ujszegedre.

Még ma is hallom az évforduló alkalmával, amint belevegyült az orkán zugásába, szegény állatok vészjósló ordítása.

Közbe-közbe a bérkocsik futkosása hallatszott, csak emberi hang nem volt ekkor hallható, mert mindenki elfogultan a veszély nagyságától igyekezett menekülni.

Ez a némaság volt már akkor Szeged haldoklása!

*

Este fél kilenc! Nyugtalanság fogott el bennünket. Jó Apám még akkor sem érkezett haza. Szegény jó Anyám aggódott, hátha valami baja történt. Ő is egész nap, fáradságot nem kimélve, osztotta a menekülők részére a helyet, amit jó szívének melegével felajánlott.

Alighogy megkondult a városháza harangja 9 órát jelezve, hazaérkezett várva-várt jó Apám. Leirhatatlan szomorúság és csüggedéssel tekintetében csak rá néztünk és át éreztük a végveszedelmet.

„Végünk van, menthetetlenek vagyunk“ mondá fájdalommal telt hangon, „Imádkozzatok“.

„Imádkozzatok“ — mondá mégegyszer, hogy a Mindenható ezt a borzasztó vihart szüntessék meg. Iszonyu pusztítást visz odakint a védtőltesen véghez, nincs emberi erőhatalom, amely ennek útját állja, ha a vihar meg nem szűnik. Még úgy is kétséges és lehetetlennek mutatkozik, hogy a város e tenger vízáradat ellen megvédhető legyen.

Az alföldi anyatóltésen már két napja átcsapott az ár.

Most már csak az ujonnan emelt nyulgát védte városunkat, ez pedig nem volt elég erős ahhoz, hogy azt a tenger vízáradatot visszatartsa. Bár sok ember dolgozik a megerősítésén, de úgy át van már nedvesedve, süpped az ember lába alatt, életveszedelemmel jár még rajta dolgozni is.

Emberfeietti erővel dolgozik a kirendelt katonaság, több mint ezer ember, Pulc altábornagy vezénylete alatt, úgy a város hű fiai is, kik életüket nem kimélve, mentenék meg a várost.

A veszély elérte tetőpontját — mondá jó Apám!

Hozzájárul a veszély nagyságához ez a borzasztó vihar. A hullámokat oly magasra korbácsolja a szél, hogy a töltésen keresztül átcsapkodnak a város felé.

A fáklyákat, amelyekkel a töltésen világitanak, eloltja a szél, alig-alig bírják megvédeni, hogy az egész területen koromsötét éj ne legyen.

Nem lehet azt eléggé elbeszélni — mondá jó Apám, — hogy milyen világ van odakint.

Féltizkor aludni küldöttek bennünket. Félig levetközve feküdtünk le, de álom nem jött szemünkre. A folytonos rettegés ébren tartott bennünket. Tíz órakor a csendet egyszerre többféle hangon, rémes kiabálás zavarja meg. Jön az árvíz, menekülni! Jó szüleim azonnal talpon voltak, úgy mi is, csak az apraja aludt mélyen, mintha mi sem történt volna.

Jönnek a munkások a szilléri töltésről, menekülnek.

Jó Apám kint volt megtudni, hogy mi igaz. Hogy csakugyan itt van-e a végveszély? De jött is azonnal vissza, megnyugtatón bennünket, ne essünk kétségbe, még nincs itt a veszély.

Igaz ugyan, — mondá, — hogy munkások menekülnek a szilléri töltésről, ami életveszélyessé vált. Már Ujszeged felé vették utjukat, amidőn Tallián Béla szolgabíró az éjjeli katonai őrzéssel visszakisértette őket a városházába.

Mint beszélük, a vihar már az Alföldi vasut pályatestére is óriási hullámokat csapkod át.

Féltik már az életüket sokan, de hát védeni kell a várost az utolsó percig. Ez kötelesség.

Na, feküdjetek le újból, mondja jó Apám megnyugtatólag, holott láttam, leolvastam arcáról a véghe-

tetlen nagy aggodalmat. Én nem fekszem le, volt többünk válassza.

Jöjjetek ide hát, kérjük a Mindenhatót, üzze el városunk feől a nagy veszélyt.

Alig, hogy Imába foglaltuk a mindenható Istenhez szóló kérelmünket, újabb kétségbeejtő zajongás, jajveszékelés hangzik be hozzánk és utána nyomban egy vészlövés. Borzasztó érzéssel ugrottunk fel, egyikünk ki-, a másikunk beszaladt. Ekkor már több menekülő jött be hozzánk, kik éppen utban voltak Ujszeged felé. Az ijedtség nagy erőt vett rajtuk, nem bírták az utjukat tovább folytatni.

Ezt az első vészlövést a Sóháznál őrt álló katona tette és erre pedig a menekülő munkások készítették. A vészlövés korai volt, mert ekkor még a védtöltés nem szakadt el. De mindennek dacára, hogy rémséges ijedelmet okozott, hasznos volt, mert igen sok ember életét mentette meg, hogy még idejekorán menekültek.

Amidőn jó apám meggyőződött, hogy a végveszély még nincs itt, igyekezett a kétségbeeső jajveszéklőket megnyugtanni, kik közül sokan nálunk maradtak. Örültek, ha az udvarba, vagy a kapu alatt kaphattak helyet, a batyukra letelepedve várták a végítéletet.

A gyermekek siránkozását legborzasztóbb volt hallani. Gyerünk haza anyám! Hol van apám? Miért jöttünk el hazulról? Ilyen és ehhez hasonló kérdésekkel siránkozva ostromolták szegény anyjukat s e közben görcsösen fogták a szoknyáját, mintha minden veszedelem ellen az nyujtana menedéket.

Sokakat bevezettünk a meleg helyre, ahol feledhetetlen jó Anyám szeretettel fogadta őket.

Azok a csodálkozással párosult kérdő arcok, hogy hol vagyunk most és miért vagyunk itt, olyan szánni való keservet mutattak a sok gyermekarcról, ami mindnyájunk szeméből könnyet csalt.

Hiába vigasztaltuk őket és beszélünk hozzájuk, nem kaptunk választ. Még a legbeszédesebb gyermek is elnémult azon az éjszakán.

Fél tizenkettő! Ujabb csend lett. Emberi hang csak elvétve volt hallható. A bérkocsik futkosása, a vihar és szél zugása zavarta meg a csendet.

Ez a rémséges csend még iszonyubban hatott ránk. Szeged haldoklásának végpercei közeledtek!

Éjfél! Nem halottuk most az örökdő bakter éberségének jelszavát, pedig ébren voltunk, ébren álmodtunk, egy rémséges jelenetről, jövőről, a mely a mély, nyomasztó csendben irtózatás képet tárt elénk.

A falióra ketyegését hallgattuk, a melynek minden perce egy örökkévalóságot jelzett számunkra.

Egy-egy sóhaj, Istenhez szálló fohász kísérte az óra ketyegését, ami ezen az éjszakán szintoly rémesnek tetszett, mintha siettette volna az időt.

Ekkor már nem jött ajkunkra biztató szó, vártuk a végítéletet. Néztük egymást némán, többet beszélt a tekintetünk, mert nem birtunk szóban kifejezést adni rettegésünknek.

Igy telt el másfél óra. Tehát éjfél után egy és fél óra volt, mikor a szélviharban emberi hangok jajveszékelését hallottuk kívülről:

Itt az árviz! Jön az árviz!

Ebben a percben rohant be a sógorunk lakásunkba, ki szintén az utolsó percig kint volt. „Veszve vagyunk — mondá — a borzasztó szélvihar oly erősen csapkodta a hullámokat a nyulgát oldalához, hogy azt tarthatatlanná tette. A hullámok óriási erővel csapkodtak át a védtöltésen is, ugyannyira, hogy azt 50—60 öl hosszban elszakította és így az árviz örületes gyorsasággal ömlött a város felé“.

Alig-alig birtunk menekülni, hogy ott ne vesszünk. E percben eget rázó dőrej halatszott a városháza előtt lévő tarackokból, amely a végpusztulást jelezte. A város-

háza harangja siró, szívet tépő kongással kísért Szegednek, az alföld virágzó városának pusztulását, amely egy és fél óra alatt hullámsírba volt temetve.

Az árviz reggele

1879. március 12. reggelre szülővárosunk hullámsírba volt temetve.

Hajnali öt óra. Nehéz fekete fellegek borítják az ég alját. Bágyadtan tör át a felkelő nap sugara mintha örök sötétséget akarna borítani a pusztuló város fölé.

Hideg, kemény szél fuj, megdermeszti az emberek tagjait; az árviztől átnedvesedett ruha megfagy rajtunk, ami még borzasztóbbá teszi a katasztrófa nagyságát.

Kinos reggel virradt ránk. Az Iskola-utca várfelöli része jobbról-balról, tiz ház kivételével, úgy az Oroszlán-utcán kívül az egész város víz alatt van.

Lesújtó, szomorú képet nyújt ez a látvány! Fájdalomtól megtörten, könnyes szemmel látjuk az Alföld virágzó városának pusztulását és hajléktalanná lett lakosait. Jajveszékelve szállnak ki a pionérek mentőpontonjaikból, a város árvizmentes helyére s a borzasztó csapás alatt megtörve, vissza-visszatekintenek a hullámsírba temetett otthon felé.

A vár tetején sok-sok árvizsújtott didereg családotól, apró gyermekkel, akik a hideg szélről reszketve, a borzalmas katasztrófától aléltan huzódnak anyjukhoz, ki forró könnyeit hullatva gyermekét az anyai szeretet melegével takargatja, átöleli, hogy el-el üzze kicsi gyermekétől a katasztrófa borzalmát, amelynek sulya alatt ő is megtörve görnyedez: Szivettépő látvány!

Reggeli 6 óra. Nagynéném, ki szintén mint árvizmenekült volt nálunk, összeszedett bennünket, a család apraját, kik a rémülettől még alig-alig tértünk magunk-

hoz és el kellett vele menni a belvárosi templomba, amelyet nyolc házból álló utcásor választott el tőlünk.

Még akkor elmehettünk odáig szárazon. Sietve haladtunk odáig, nehogy mire odaérünk, az árviz növekedése folytán vízzel borítva találjuk a templom bejáratát. Az Iskola-utca végére érve, a templom előtt alig harminc lépésnyire, a Szentháromság-szobrot már szintén a közelgő árviz hullámai veszélyeztették, mert Alsóváros Boldogasszony utcájából, ahol Pálfi Ferenc polgármester háza volt, rohamosan hömpölygött az áradat, közelegve a szobor talpazatához és a templomhoz. Gyűrűs karikákat képezett az áradat és haragjának felbőszült morájával mindjobban törtetett felfelé. Még bemehettünk az Istenházába, ahol térdreborulva magasztos ima helyett fuldokló zokogástól kísérve alig-alig birtunk egy pár rövid sóhajt elmondani. Inkább Isten szent akaratában való megnyugvás érzése szállt meg bennünket.

Elbucsuztunk a szent helyről, sietni kellett kifelé, mert már a rövid idő alatt is gyorsan terjedt az ár fölfelé. Vissza-visszatekintettünk. Istenem! Hát még a Te szent helyedet sem kiméli meg az áradat!

Alig mentünk az Iskola-utcában beljebb, hazafelé, megállva, visszatekintettünk a már elöntött városrész felé s ekkor dőlt össze a Boldogasszony-utcában egy ház. Szemlélői voltunk így az árviz pusztító munkájának s alig futott rajtunk keresztül a borzalmas érzés e látványra, már csak a porfelhőit láttuk a leomló háznak, amely másodperc alatt terült el a viz színén és aztán a megsemmisülés hullámsírijában enyészett el.

Amidőn az ár elérte a templomot, az Iskola-utca sarkán, ahol a régi gimnázium épülete áll, megcsendesedett, mintha már megsokalta volna felbőszült haragjának rettentő pusztítását.

Ezután már csak óránként lehetett látni az áradás szaporulatát a város felett. A Tisza vize magaságának megfelelőleg jött még feljebb az áradat az Iskola-utca

közepéig, az Őrhalmi-féle házig, ahol a régi jó hírnévnek örvendő Brauswetter órás üzlet ajtóját csapkodta az áradat. Itt megszűnt tovább terjeszkedni. Tehát a felső része az Iskola-utcának, jobb és bal felől árvizmentes maradt az Egresi-féle házig. Itt már felülről hömpölygött a hullám, a vár oldalát csapkodva és a mellette lévő kis sétateret egészen a Tiszapartig elborította úgy, hogy az Iskola-utca szárazon maradt része egy kis szigetet képezett.

Ebben az árviztől mentesen maradt városrészben volt jó szüleimnek a háza. Amidőn a templomból hazatértünk, akkor már menekülők sokasága népesítette be a szárazon maradt városrészt.

Házunkban minden legkisebb hely telve volt átázott, fagyos ruhában didergő menekülőkkel.

Jó anyám már akkor javában főzte a párolgó köménymagos levest, a szerencsétlen árvizsujtottak részére. Mi pedig gyorsan hozzáfogtunk a kiosztásához: Még a kintlevőket is részesítettük, sőt még a Tiszaparton levőknek is juttattunk. Bizony-bizony jó hatással volt az akkor, abban a hideg dermesztő szélben a sok hajléktalanra. Áldották jó anyámat, még a szoknyája szélét is megcsókolták a nagy hálálkodásban a menekülők. A Tiszapart szintén menekülő hely volt mindaddig, míg a város magasan fekvő épületeiben; ugymint a városi bérházban s többféle iskolákban el nem helyezték a menekülőket. Ezek ugyan szintén a vízben állottak, de az épületek szilárdsága s a víz csekély volta miatt ezen a helyen veszélyeztetve a házak nem voltak. Ezek az épületek a Belvárosban voltak s a Belváros volt a város legmagasabb része. A Tiszapart vároldali részén hajók voltak kikötve, itt is sok árvizmenekülő lett elhelyezve, ugyszintén vasuti kocsikban is. Ujszegeden is sok árvizmenekülő volt.

Testvérbátyám, ki abban az időben Budapesten, mint technikus tanulmányait végezte, az árviz előtti napon sürgőnyt küldött, amelyben értesünkre adta, hogy

többen szabadságot kértek a tanuló ifjuság közül, jogászok, technikusok, hogy lejöhessenek és a bekövetkező veszélyben segítségül szolgáljanak a mentési munkálato-
toknál. Meg is kapták a szabadságot, azonban meg-
késve érkeztek. De azért kivették részüket a mentési
munkálatokból. Mintegy százan a tanuló ifjusból az
árvíz napján délelőtt 9—10 óra között érkeztek meg
rettenetes veszélyek között.

Ugyanis a szatymazi állomástól Szegedig már
akkor egy tenger volt az egész láthatár. Megérkezésük-
kor a mentő pontonok a víz alatt levő városban teljesi-
tettek szolgálatot, s így csónakokba szálltak. Rettenetes
nagy szélvihar dult még akkor, nehéz volt az evezés,
folytonosan nagy hullámok csapkodtak a csónakokba,
majd-majd alátemetve az akkor már öles mély vízbe a
csónakosokat. Hozzájárult még az óriási veszélyhez a
koromsötétség, mert a fáklyákat elfujta az orkánna nőtt
vihar. Élet-halál küzdelemmel érkeztek meg a vasuti
állomás töltéséhez.

Itt már a hullámsirba temetett város fölött eveztek
befelé. E közben mentési munkálatokat is teljesítettek.

Már ekkor áldott lelkű jó apám tele aggodalom-
mal jött-ment, hol az utca egyik végéhez, hol a másik-
hoz, hogy vajjon látja-e már érkezni őket. Végre 9—10
óra között ért haza bátyám többed magával; teljesen
átázva, fázva érkeztek meg. Jó anyám azonnal gondos-
kodtak nővéremmel együtt száraz ruhákról, meleg teát
készítettek, hogy felmelegedjenek. Oly gyorsan ment
az, hogy alig akartak enni valamit, csak hogy minél
hamarabb mehessenek menteni, aki még megmenthető
volt. A mentési munkálatokból részüket ki is vették.
Nagyon sokakat még a délutáni s esti órákban men-
tettek meg. Össze nem dőlt házak padlásain, hová
többen menekültek, évtizedes eperfák ágain fogódzva
ültek, félig a vízben sokan megdermedt tagokkal, kezek-
kel, úgy, hogy egyesek alig birtak fogódzni.

Nagyon sokan lelték így a hullámsirban a halálukat.

1879 március 11—12. szegedi árviz- katasztrófa áldozatainak névsora.

Pollák Franciska
Paczó. Erzsébet
Gál Ferenc (munkás)
Csontos Ilonka
Boros István (cimbalmos)
Rozsi Rozál
Barna Anna
Bagics Anna
Szűcs Viktória
Tilákaci Ferenc
Petroci Erzsébet
Maltics János
Deák József (temető cs. fia)
Nógrádi Mihály (koldus)
Kószó Rozál
Gardián Anna özv. Ökrösné
Ökrös Veronika
Zsidovszky Lőrinc
Zsidovszky József
Ocsenás Antal (kefekötő)
Kiss György
Fodor Rozál
Dékány Anna
Egy 5 éves leány (ismeretl.)
Nagy Mihály
Horváth Mária
Borbély Rozál
Tandari József
Egy nagy leány (ismeretlen)
Szemmári Julianna
Bagi Ágnes

Kovács Katalin
Bálint Valentin
Tóth Veronika
Egy férfi (ismeretlen)
Deák Ferenc
Móra Anna
Fogas Anna
Kovács Anna
Temesvári Ferenc
Vér Pál
Móricz József
Bernovszki Imre
Bárkányi Sándor
Korom József
Ausländer szakácsnéja
Bartok József
Köves Teréz (Ocsenás neje)
Ocsenás Erzsébet
Ocsenás Dezső
Számucz Anna
Tóth Mihály
Lapu Irma
Lapu József
Bunda Katalin
Magyar Teréz (ny. tanítónő)
Rózsa Mária
Lapu Sándor
Gamberszky János
Gamberszky Katalin
Rácz Ilona
Vojnits István

Nagyiván Ferenc
Pap István
Bellák Béla
Katona Ágnes
Zákány Erzsébet
Horváth Mária
Engedi Józsefné (bérk.neje)
Berta Mihály
Mészáros Anna
Waléri Mihály
Farkas András
Kettős Mári
Kiss György
Fodor Rozál
Nagyiván Ferenc
Gulyás Veron
Egy fiugyermek (ismeretl.)
Pali bácsi nevü vak koldus
Tòth József

Kocsó Rozál
Kecskeméti Erzsébet
Erdélyi József
Nagy János
Farkás András
Mészáros Anna
Arany János
Tuksa Rozál
Kettős József és Mária
Jágei János
Burder Ferenc
Kettős János
Kiss György
Szalóki Antal
Nagy Mihály
Tandari József
Horváth Mária
Bagi Ágnes
Lapu István

Ezek mind az ujszegedi temetőben vannak el-
temetve. Többeket a víz árja elsodort, kiknek holttesteit
nem lehetett megtalálni.

